

De oorlog is niet van mij

André van Duin woont al 30 jaar in de stad waar op 4 mei de nationale dodenherdenking gehouden wordt. Toch was hij voordat hij de 4 mei-lezing dit jaar hield, nog nooit naar de herdenking op de Dam geweest. Hij herdacht op 4 mei niet de oorlogsslachtoffers, maar de mensen die vanwege hun seksuele geaardheid discriminatie en vernedering ondervonden. Marjolein van Pagee schreef in een opinieartikel in *Trouw* dat dodenherdenking, symbool van nationale identiteit, draait om wit slachtofferschap, terwijl Nederland zélf een fascistische bezetter was in Indonesië.

Nu zijn we inmiddels wel gewend geraakt om het historische begrip 'fascisme' op alles te plakken wat niet in onze ideologische kraam te pas komt. Zo worden boeren die de bio-industrie praktiseren ook uitgescholden voor fascist, evenals degenen die coronamaatregelen treffen zich moeten laten welgevallen dictators genoemd te worden. Ondertussen herdenken we iedereen die zich slachtoffer voelt of weet van achteruitstelling of uitsluiting. Iedereen moet zich kunnen vinden in en verbinden met de herdenking. In plaats van de geschiedenis recht doen, doen we vooral onszelf recht. Natuurlijk zijn herdenkingen een spiegel van de tijdgeest, maar het lijkt me niet wenselijk dat ze in de tijdgeest ópgaan.

‘Door de herinnering aan de oorlog te gebruiken om onze wensen voor de eigen tijd te realiseren verliest het verleden zijn waarde’

Geschiedenis moet gaan over toen en niet over mijzelf. Natuurlijk horen we allemaal bij de herdenking en willen we onszelf erin herkennen. We zijn het zwart-witschema van helden en schurken voorbij. Maar ondertussen lijkt hiervoor een nieuw herdenkingsmodel in de plaats gekomen. ‘Goed’ zijn de mensen die op 4 mei louter in termen denken van inclusiviteit en diversiteit. ‘Fout’ zijn de mensen die ‘het grote verhaal’ van de oorlog willen blijven vertellen en verschil blijven maken tussen wat goed en wat fout is. Deze ontwikkeling laat zien hoe vaak we met de mond vol tanden staan als het gaat over onze omgang met de geschiedenis. Het wegen van historische gebeurtenissen is problematisch geworden. Evenals de oprechte wens lering uit het verleden te trekken. James Kennedy noemt in dit verband de student die op 5 mei naar aanleiding van de mooie Bevrijdingsrede van Angela Merkel vroeg wat zij vond van de macht van techbedrijven. Ze had immers zelf geleefd onder de macht van de Stasi.

Over wie gaat het nu eigenlijk in deze situaties? Herdenken moet gaan over de doden. En deze doden moeten we niet bij onze eigentijdse polemieken en debatten betrekken. Door de herinnering aan de oorlog te gebruiken om onze wensen voor de eigen tijd te realiseren verliest het verleden zijn waarde. Laat het debat gaan over het ‘omgangsrecht’ met het verleden. Veel ophef over deze omgang ontstaat door de vervlechting van actualiteit en geschiedenis.

Het is een geliefkoosd thema van mij. Zeker met het oog op onze leerlingen moeten we deze twee niet ontkoppelen. Maar het diepste inzicht in de eigen waarde van het verleden heb ik verkregen van de man die ik mijn inspirator en leermeester noem: A.Th. van Deursen. Zijn kerngedachte is dat je mensen uit het verleden recht moet doen. Leg hun in vredesnaam niet je eigen waarden en opvattingen op. En dit geldt dus ook voor de doden. Juist wanneer we hen proberen te begrijpen leren we onszelf een beetje meer kennen. Dan blijkt dat wij ook moed nodig hebben om de goede keuzes te maken. ■

Ton van der Schans is voorzitter van de VGN. Hij werkt als docent geschiedenis op de Driestar Hogeschool (pabo) in Gouda.